

ולא יגלה כנף אביו (יבמות צז)

גליון 343

במשנה בריש פרק נושאים על האנוסה (דף צז). נחלקו ת"ק ורבי יהודה אם מותר אדם באנוסת אביו או לא. ובגמ', אמר רב גידל אמר רב מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה. וממאי דבאנוסה כתיב. דכתיב מעילויה דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף. ורבנן אי הוי סמיך ליה כדקאמרת, השתא דלא סמיך ליה מיבעי ליה לכדרב ענן דאמר רב ענן אמר שמואל בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר, ומאי כנף אביו, כנף הראוי לאביו לא יגלה. ותיפוק ליה משום דודתו. לעבור עליה בשני לאוין. ותיפוק ליה משום יבמה לשוק. לעבור עליה בשלשה לאוין. ואיבעית אימא לאחר מיתה.

מבואר בגמרא דנחלקו התנאים בביאור הפסוק ולא יגלה כנף אביו, דלר' יהודה הפסוק בא לאסור אנוסת אביו, ולרבנן הפסוק בא ללאו נוסף לשומרת יבם של אביו.

והקשה בחי' רבי עקיבא איגר וז"ל קשה לי על השמטת הרמב"ם והסמ"ג והחינוך לדבר זה דעובר בשני לאוין, והא כיון דקיימא לן כרבנן דאנוסת אביו מותרת, ע"כ קרא דלא יגלה לשומרת יבם של אביו ולעבור עליו בשני לאוין, עכ"ל.

ותירץ רעק"א דהא יש מחלוקת תנאים (בדף מט) אם יש ממזר מחייבי כריתות או מחייבי מיתות ב"ד (או מחייבי לאוין). ור' יהושע ס"ל דנסמך הפסוק של לא יבוא ממזר לפסוק לא יקח איש את אשת אביו שהוא במיתת ב"ד להורות שאין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד. ושמעון התימני ס"ל כרבנן דבשומרת יבם של אביו איירי דהויא לה חייבי כריתות (משום דודתו) וסמיך ליה לא יבוא ממזר להורות שיש ממזר מחייבי כריתות.

והידרש רעק"א דהא דאמרינן בסוגיין דכתיב ולא יגלה כנף אביו לעבור עליו בשני לאוין היינו אליבא דר' יהושע דס"ל דיש ממזר מחייבי מיתות ב"ד, ולכן ולא יגלה מיותר ללמד שיש לאו נוסף לדודתו כשהיא שומרת יבם אבל להלכה דקיי"ל כשמעון התימני דיש ממזר מחייבי כריתות, אז הא דכתיב ולא יגלה הוא לגלות היא גופא שיש ממזר מחייבי כריתות, וא"כ אינו מיותר ללמד שיש שני לאוין. ולכן פסק הרמב"ם שאין לאו נוסף בשומרת יבם. (עיי"ש שכתב שזה תלוי במח' רש"י ותוס' שם בדף מט איך מפרשים את הגמ' מלא יקח עד לא יגלה).

ובערוך לנר הקשה דהא אין איסור חל על איסור, ואיך יעבור עליו בשני לאוין, דהא האיסור דדודתו חל כשאביו קידש אותה, והאיסור של ולא יגלה חל רק כשמת ועכשיו זקוקה לאביו, והיכי מצי חייל. ובזה רצה ליישב השמטת הרמב"ם, כי מאי דאמרינן הכא היא רק למ"ד דאיסור חל על איסור אפי' בלי כולל ומוסיף אבל לפי מאי דקיי"ל דלא חל, אין כאן לעבור בשני לאוין. (ועיי"ש שפילפל שייתכן שיחולו שניהם בבת אחת. ואח"כ תירץ כתירוצו של רעק"א).

גם בספר ישרש יעקב הקשה כנ"ל דהא אין איסור חל על איסור. ובשלמא האיסור של יבמה לשוק הוי איסור מוסיף, דאיתוסף איסור אכולי עלמא אבל בשומרת יבם של אביו שאסורה רק על הבן וכבר נאסרה עליו משום דודתו, מאי איכא למימר.

ותירץ דלא קשה מידי, דאף דאין איסור חל על איסור, שאני הכא דגלי קרא. והיינו דאע"פ שבדרך כלל כשיש לאו אחר שחל אחרי שהדבר כבר נאסר אמרינן דאין האיסור השני חל, כאן יש גזירת הכתוב שהאשה שהיתה אסורה משום דודתו כשנופלת ליבום לפני אביו חל בו עוד איסור.

והנה בחגיגה דף י: בענין המקור לחיוב קרבן חגיגה ביו"ט מביאה הגמ' ראייה דע"כ וחגותם היינו קרבן חגיגה מדכתיב ולא ילין חלב חגי עד בוקר (דע"כ איירי בחלבים של קרבן). ודוחה הגמ' דאולי כתב רחמנא

האי ללאו (לנדרים שהובאו בחג ולא לקרבן חגיגה). ללאו כתב קרא אחרינא ולא ילין מן הבשר וכו'. ודלמא לעבור עליו בשני לאוין ועשה אלא אתיא מדבר מדבר וכו'.

ובתוס' (בד"ה לעבור עליו וכו') כתבו ואע"ג דאמרין בעלמא (פסחים כ"ד) כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי הכא שאני שאין להעמידו בקרבן חדש שלא מצינו כיוצא בו בתורה ודומה לו כמו שמצינו בריש יבמות (דף ד.) דמוקמינן לא יגלה בשומרת יבם של אביו בלאו יתירא ולא מוקמינן ליה באנוסת אביו (כמו בסוגיין).

והיינו דהיה קשה לתוס' מהא דמבואר בסוגיין שלרבנן מעמידים את הפסוק של ולא יגלה כנף אביו לעוד לאו (בשומרת יבם של אביו) ומדוע לא אמרו כו' יהודה שהפסוק בא לאנוסת אביו דהא עדיף לדרוש מאשר להוסיף עוד לאו. ועל זה תירצו דאם הברירה האחרת היא לחדש איסור חדש עדיף להעמידו בלאוי יתירי. אבל ר' יהודה כן למד שהפסוק בא לחדש לאו חדש. וצ"ב במה נחלקו.

והנה בספרי על הפסוק לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו כתוב (פיסקא ל"ו) לא יקח איש את אשת אביו, מכאן אמרו נושאים על האנוסה ועל המפותה. האונס והמפתה על הנשואה חייב. נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו. ר' יהודה אוסר באנוסת אביו ובמפותת אביו (בספרי כתוב ובמפותת בנו אבל הגר"א והנצי"ב מגיחים שצ"ל ובמפותת אביו). לכך נאמר לא יקח איש את אשת אביו.

וצ"ב בסוף דברי הספרי לכך נאמר וכו', דאיך הוי זה טעם לדברי ר' יהודה. ונראה לפרש פשט בספרי שר' יהודה דרש שאנוסת אביו אסורה כי כתוב מיד לפני זה לא יקח איש את אשת אביו. והיינו דר' יהודה למד שאין זה איסור חדש (כמו שאמרו התוס' אליבא דרבנן) אלא אותו לאו של אשת אביו התורה אסרה גם באופן שלא קידש אותה, דבעולת אביו אסורה בין דרך נישואין דאז הוי במיתת ב"ד בין באנוסת אביו דאז הוי רק בלאו. ולכן ס"ל לר' יהודה דזה עדיף מאשר ללמוד שיש כאן לאוי יתירי.

אבל חכמים למדו שסוף סוף אנוסת אביו היא לאו חדש דלא אסרה התורה ברישא של הפסוק אלא דרך נישואין כמו שאמרו בספרי לא יקח איש את אשת אביו מכאן אמרו נושאים על האנוסה כי היא לא אשתו. ולכן העדיפו לומר שבא לעוד לאו מאשר לחדש ערוה חדשה.

ובשיטת חכמים שהתורה אסרה בלאו נוסף שומרת יבם של אביו יש להתבונן מהו גדר איסור זה. ואפשר לומר שהלאו הוא הרחבה של האיסור של יבמה לשוק, דסתם שומרת יבם אסורה לשוק בלאו אחד (לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר) וכאן שהיא שומרת יבם של אביו יש לו איסור נוסף מכח זיקת אביו. וזהו מה שהגמ' מקשה ותיפוק ליה משום יבמה לשוק דהיינו שהיא כבר אסורה משום יבמה ולשם מה בעינן לאו נוסף. ועל זה תירצה הגמ' לעבור עליב בשלשה לאוין וכו'.

אלא דלא יתכן לפרש כך, דהא אמרינן בגמ' לעבור עליה בשלשה לאוין ואיבעית אימא לאחר מיתה. והיינו דאביו מת ואין יותר הלאו דיבמה לשוק כי אין יבם ובכל זאת אסורה לבן מחמת שהיתה ראויה לאביו, שהיתה זקוקה לאביו. ואם הלאו הוא משום הזיקה הרי האב מת והזיקה כבר לא קיימת ואיך הוי אסורה. וע"כ דגדר האיסור הוא שמחמת זיקת היבום שהיתה לאביו, גם לאחר שמת היא אסורה על בנו וכעין המ"ד שס"ל ששומרת יבם שמתה אסור באמה כי יש זיקה והו"ל כאשתו שמתה, ה"ה כאן היות והיתה זיקה לאביו הו"ל כאשתו ולכן אסורה לבן אפי' שאביו מת. אבל הזיקה הזאת נוצרה כתוצאה של קידושי הדוד ולכן למעשה יש כאן אופן נוסף של הלאו של דודתו.

ויוצא דלפי ר' יהודה האיסור של ולא יגלה הוא הרחבה של איסור אשת אביו, שביאתו של אביו אוסרת אותה על בנו אפי' שלא קידש אותה. ולחכמים האיסור של ולא יגלה הוא איסור של דודתו אבל כשהאב אנס אשה ואין כאן שום קשר מחמת קידושין אינה אסורה על הבן.

ולפי הנ"ל בתוס' (בחגיגה) יוצא דלחכמים הוי אנוסת אביו לאו חדש ולכן עדיף להעמיד בלאוי יתירי והיינו בעוד לאו של דודתו כאמור. ור' יהודה סבר דאנוסת אביו אינה לאו חדש אלא הרחבה של האיסור של אשת אביו ולכן עדיף לרבותו מאשר לומר שיש כאן עוד לאו לדודתו.